

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Ad æbvcivm liberalem
de beneficiis
liber qvintvs.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](#)

L. ANNÆI SENECAE
AD AEBVCIVM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER QVINTVS.

ARGVMEN TVM ET ORDO.

B

AB SOLVTIS duabus præcipuis partibus, Quomodo dandum Beneficium, Quomodo accipiendum: transire se dicit ad quædam non tam in ipsâ materie, quam ex ipsâ, & vicina ac connexa. Quæstiunculas subserit, primò istam: An turpe Beneficijs vinci? negat vinci posse, & parem semper esse, qui grata meminit, qui cupit animo referre, si re non potest. Quæstiuncula secunda: An aliquis sibi beneficium donet? item negat, & in utramque tamen partem argutatur. Tertia quæstiuncula: An aliquis Ingratus Stoicè dici possit? ait, & docet. Quarta, An non omnes ingratia sint? minimè, et si plurimos fatetur. Deinde ex adtextu, Quousque, & an alius pro alio obligemur? ut filius pro patre, & talia. Distinctione respondet, & magis negat. Quinta quæstiuncula; An triste beneficium, & inuitio etiam dari possit? potest. Ultima denique: An repeti Beneficium possit?

C

CAPVT. PRIMVM.

IN prioribus libris videbar consummasse propositum, cùm tractassem, quemadmodum dandum esset beneficium, & quemadmodum accipiendum. hi enim sunt huius officij fines. Quidquid ultra moror, non seruio materiæ, sed indulgeo: quæ quo ducit, sequendum est, non quo inuitat. Subinde enim nascetur, quod lacestat aliquâ dulcedine animum, magis non necessarium, quam superuacuum. Verum quia¹ ita vis, perseueremus, peractis quæ rem continebant, scrutari etiam ea quæ sunt his connexa, verum non cohærentia: quæ quisquis diligenter inspicit, nec facit operæ pretium, nec tamen perdit operam. Tibi autem² homini naturâ optimo, & ad beneficia propenso, Liberalis Æbuci, nulla eorum laudatio satisfacit. Nequinem umquam vidi tam benignum, etiam leuissimorum officiorum æstimatorem. Iam bonitas tua eousque prolapsa est, vt tibi dari putes beneficium, quod ulli datur. paratus es, ne quem beneficij pœnitentia, pro ingratis³ dependere. Ipse usque ab omni iactatione, usque statim exonerare cupis quos obligas, vt quidquid in aliquem confers, velis videri⁴ non præstare, sed reddere. Ideoque pleniū ad te sic data reuertuntur. nam ferè sequuntur beneficia non reponcentem: & vt gloria fugientes magis ac magis sequitur, ita fructus beneficiorum gratiū respondet illis, per quos etiam esse ingratis licet. Per te vero non est mora, quo minus beneficia qui acceperunt,⁵ ultrò repeatant: nec recusabis conferre alia, &⁶ suppressis dissimulatisque plura ac maiora adiçere. Propositum optimi viri, & ingentis⁷ animi est, tam diu ferre ingratum, donec feceris gratum. Nec te ista ratio decipiet, succumbunt vitia virtutibus, si illa⁸ non citò odiſſe properaueris.

Illud

- A Illud utique vnicè tibi placet, velut magnificè dictum: *Turpe est beneficij vincere*. quod an sit verum, non immitterò quæri solet: longeque aliud est, quam mente concipis. Nunquam enim in rerum honestarum certamine superari, turpe est: dummodo arma non proiecias, & victus quoque velis vincere. Non omnes ad bonum propositum easdem afferunt vires, easdem facultates, eandem fortunam: quæ optimorum quoque consiliorum, ¹⁰ dumtaxat exitus, temperat. ¹¹ Voluntas ipsa rectum petens, laudanda est, etiam si illam alius gradu velociori antecessit. non ut in certaminibus, ad spectaculum editis, meliorem palma declarat: quamquam in illis quoque sèpè deteriorem prætulit casus. Vbi de officio agitur, quod uterque à sua parte esse quam plenissimum cupit, si alter plus potuit, & ad manum habuit materiam sufficientem animo suo, si illi, quantum conatus est, fortuna permisit; alter autem voluntate par est, etiam si minora quam accepit reddidit, aut omnino non reddidit, sed vult reddere, & toto in hoc intentus est animo: hic non magis victus est, quam qui in armis moritur. quem occidere facilis hostis potuit, quam auertere. ¹² Quod turpe existimas, id accidere viro bono non potest, ut vincatur. numquā enim succumbet, nunquā ¹³ renunciabit. ad ultimū usque diem vita stabit paratus, & in hac ¹⁴ statione morietur: magna se accepisse præ se ferens, paria voluisse.
- B ¹⁵ Lacedæmonij vetant suos ¹⁶ pancratio aut cestu decernere, ubi inferiorē ostendit victi confessio. Cursor ¹⁷ metā prior contingit: velocitate alium, non animo, antecessit. Luctator ¹⁸ ter abiectus, perdidit palmā, nō tradidit. Cū inuitos esse Lacedæmonij ciues suos

magno

II.

III.

COMMENTARIUS.

- CAP. I. 1. ITA VIS.] Poëtarum more, nempe tu Seneca vis, & facis cum velle.
- C 2. HOMINI.] Meus, hominum: & magis laudet.
3. DEPENDERE.] Pendet è prioribus, quia tibi inscribis & imputas alijs benefacta, sequitur ut gratus pro ijs sis, & soluas, id est dependas.
4. NON PRÆSTARE.] Non dare, sed soluere iam pro accepto.
5. GLORIA FVG.] Linius: Adeò spreta in tempore gloria, interdum cumulator redit. Noster in epist. Gloria umbra virtutis est, etiam inuitos comitabitur.
6. VLTR REPETANT.] Agant, qui sunt rei.
7. SVPPRESSIT.] Meus, suspensis, haud male, sed tum quoque velim, dissimulatīve, disiungendo, non copulando.
- D 8. ANIMI.] Idem liber, cause, quid lateat, nescio nam vulgata per quidem bona videtur.
9. NON CITÒ.] A Mureto est. nam editi hæc tenus concitò odisse. Et sententiam haud improbam efficit, nisi quod vocula citò redundat, nec apie tam properandi verbo texetur. Alij quidam scripti, quam citò adisse: alijs, odisse: at meo vox ea nulla est, scribiturq: quam citò properaueris.
- CAP. II. 10. DVM TAXAT.] Ad sequens verbum referes, nihil in consilia ipsa potest, nec mutat quin bona, talia sint: sed tantum in euentus. Etsi vel sic vox suspecta, meus diuisim scribebat, dum taxat: aliquo etiam sensu.
11. VOLVNTAS.] Adsidet hoc Apulej: Omibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est.
12. QVOD TVRPE.] In meis, Quod ipse. Et ita est. ad Liberalem refertur, de quo paullò ante: longe aliud est, quam mente concipis. In eo igitur erras, inquit, quod existimas virum bonum beneficij vincere.
13. RENUNCIABIT.] Conditioni huic, aut amico certamini.
14. STATIONE.] Amiliuā, in qua nefas stationem & excubias deserere.
- CAP. III. 15. LACEDÆMONII.] Ex decreto siue rhetrâ Lycurgi. An ea obtinuit Romanorum hoc tempore? vix videtur, ex Properio, & Philostrato: at tu vide Turnebum x xvi. Advers. cap. viii. Petrum Fabrum libro i. Agonistic. cap. XII. & IX.
16. PANCRATIO.] Pugilatus est, & glossis antiquis, παγρετιασης, pugil, pugillator: sed cum discrimine a Cestu. Quod & Seneca hic innuit, & seorsim ponit: itemq: Propertius:
- Et patitur duro vulnera pancratio:
Nunc ligat ad cestum gaudentia brachia loris.
Pancratias est, qui nudis manibus pugnq:, nexus miscet, sed & pedibus ac toto corpore certat. Inde nomen Grecois, quod viribus & omni robre aduocato: sicut & eosdem παυμάχοις vocant. Imò & Lutta huic certamini mixta. At Cestus, simplicius, eti granius, pugnat. Nam manus obarmat (sunt enim Cestus segmenta lorea, grana, bullis siue nodis è ferro, are, plumbo interstincta) & pondere illo caput, genas, collum aduersari aut pectus quatit.
17. METAM.] Pleraque scripta lectio Cretam: & ita vocabant. vide epist. CVIII.
18. TER ABIECTVS.] Suidas, in verbo τειαχθνω.

magno aestimarent, ab his certaminibus remouerunt, in quibus victorem facit non iudex, non per se ipse exitus, sed ¹⁹ vox cedentis, & ²⁰ tradere iubentis. Hoc quod illi in ciuibus suis custodiunt, virtus ac bona voluntas omnibus praestat, ne vinquain vincantur: quoniam quidem etiam ²¹ inter superantia animus inuitus est. Ideo nemo trecentos Fabios viatos dicit, sed occisos. Et Regulus captus est à Poenis, non vinctus: & quisquis alius sequentis fortunae vi ac pondere oppreslus, non submittit animum. In beneficijs idem est. plura aliquis accepit, maiora, frequentiora: non tamen vinctus est. Beneficia fortasse beneficijs vieta sunt, si inter se data & accepta computes: si dantem & accipientein comparaueris, quorum animi & per se aestimandi sunt, penes neutrum erit palma. Solet enim fieri, ut etiam cum alter multis vulneribus confossus est, alter leuiter quidem saucius, pares exisse dicantur, quamvis alter videatur inferior. Ergo nemo vinci potest beneficijs: si scit debere, si vult referre, ²² si quod rebus non potest, animo aequat. Hic, quām diu in hoc permanet, quām diu tenet voluntatem, gratum animum signis ²³ approbat: quid interest, ab utrā parte munuscula plura numerentur? Tu multa dare potes: at ego tantum accipere possum. tecum stat fortuna: mecum bona voluntas. tamen tam par tibi sum, quām multis armatissimis nudi, aut leuiter armati. Nemo itaque beneficijs vincitur: quia tam gratus est quisque, quām voluit. Nam si turpe est beneficijs vinci, non oportet à præpotentibus viris accipere beneficium, quibus gratiam referre non possis. A principibus dico, à regibus: quos eo loco fortuna posuit, ex quo largiri multa possent, pauca admodum & imparia datis recepturi. Reges & principes dixi, quibus tamen potest opera nauari, & quorum illa excellens potentia per animorum ²⁴ consensum ministeriumque constat. Sunt quidam extra omne subducti cupiditatem, qui vix vllis humanis desiderijs continguntur: quibus nihil potest præstare ipsa fortuna. Necesse est à Socrate beneficio vincar: necesse est à Diogene, qui per medias Macedonum gazas nudus incessit, calcatis regijs opibus. ²⁵ Nōnne ille tunc merito & sibi & ceteris, quibus ad dispiciendam veritatem non erat offusa caligo, supra eum eminere visus est, infra quem omnia iacebant? Multo potentior, multo locupletior fuit, ^C omnia tunc possidente Alexandro. plus enim erat, quod hic nollet accipere, quām quod ille posset dare. Non est turpe, ab his vinci. neque enim minūs fortis sum, si cum inuulnerabili me hoste committis: nec ideo ignis minūs vrere potest, si in materiam incidit inuiolabilem flammis: nec ideo ferrum secandi vim perdidit, si non recipiens iustum lapis solidus, inuictaque aduersus dura natura, diuidendus est. Idem tibi de homine grato respondeo. Non turpiter vincitur beneficijs, si ab his obligatus est, ad quos aut fortunae magnitudo, aut eximia ²⁶ virtus aditum redditur ad se beneficijs clausit. A parentibus ferè vincimur. nam tam diu illos ²⁷ odio habemus, quām diu

^{19.} VOX CEDENTIS.] Diseriē de Voce. & Plutarchus hoc voluit, cūm in istā re causam reddit prohibitionis eius Lycurgi (in Laonicis) δωτως μηδεὶς αὐτοῦ εἰ τῷ πόνῳ απαυδάνει θίγηται: ne quis assuereret in laboribus despondere animum, & voce id fateri.

^{20.} TRADERE.] Manu porrectā id significantis. nam ea confessionis, & prælationis illius nota. Plutarchus in Lycurgo: ea sola certaminum permisissē ciuibus, εἰ οἷς χεὶς εἴ τινεται: in quibus manus non protenditur. ad hanc nempe confessionem. Proverbium innotuit, Manum dare.

^{21.} INTER SUPERAN.] Ex istis Pincianus arguit faciebat: in ter superatis, quia de Lucretore ter abiecto praeviuit. Sed Seneca verba nunc de Spartanō toto instituto, non de Lucretā sunt. Meus liber, intus superantiam. Certum mihi rescribere: intus superati animus. hoc sensu, Hominis etiam superati animus, intus inuitus est.

^{22.} SI QVOD.] Meus, quidem. Legō, Si quem, molliore sensu.

^{23.} APPROBAT.] Ex eodem meo, approbanti. Signis, id est rebus externis: atque omnino sic legendum.

^{24.} CONSENSVM.] Politicum dictum. Liuius 11. Vires imperij in consensu obedientium sunt.

^{25.} NÓNNE ILLE.] Scripti, O nē. quod planè verum est, exclamandi particulā, & alterā affirmandi. Meus, Omne refert.

^{26.} VIRTVS.] Ut de Socrate & Diogene dictum.

^{27.} ODIO.] Ea vox abest à scriptis libris. nec mirari conuenit, sed fortiter relegare. Deprauat sententiam. quæ germana est, Parentes tandem in vitâ habemus, atque ijs fruimur; quandiu in adolescentiâ eos ferè grauamus. Vbi firmior etas firmius iudicium dedit; tunc abeunt, & moriuntur. Itaque grati non

A graues iudicamus, & quād diu beneficia illorum non intelligimus. Cūm iam ætas ali-
quid prudentiæ collegit, & apparere cœpit, propter illa ipsa eos amari à nobis debere,
propter quā non amabantur, admonitiones, seueritatem, & inconsultæ adolescentiæ di-
ligentem custodiam, rapiuntur ²⁸ nobis. Paucos vsque ad verum fructum à liberis per-
cipiendum perduxit ætas: ceteri liberos ²⁹ onere senserunt. Non est tamen turpe, vin-
ci beneficijs à parente. quidni non sit turpe, cūm à nullo turpe sit? Quibusdam enim &
pares, & impares sumus. pares animo, quem solum illi exigunt, quem nos solum pro-
mittimus: impares fortunā, quæ si cui obstat quō minūs referret gratiam, non ideo illi
tamquam victo erubescendum est. Non est turpe, non consequi, dummodò sequaris.
Sæpè necesse est, antè alia beneficia petamus, quād priora reddidimus. Nec ideo non
petimus, aut turpiter petimus, quia non reddituri debebimus: quia non per nos erit
mora, quō minūs gratissimi simus. Sed interueniet aliquid extrinsecus, quod prohibeat.
nos tamen nec vincemur animo, nec turpiter his rebus superabimur, quæ non sunt in

B nostrâ potestate. Alexander Macedonum rex gloriari solebat, à nullo se bene-
ficijs vicitum. Non est quod nimius animi Macedonas, & Græcos, & Caras, & Per-
fas, & nationes districtas ³⁰ sine exercitu suspiciat: ne hoc sibi præstissem regnum, à
Thraciæ angulo porrectum vsque ad litus incogniti maris, iudicet. Eādem re gloriari
Socrates potuit, eādem Diogenes, à quo vicitus est. Quid ni victus sit illo die, quo ho-
mo supra mensuram humanæ superbiæ tumens, vidi aliquem, cui nec dare quidquam
posset, nec eripere? ³¹ Archelaus rex Socratem rogauit, vt ad se veniret. dixisse Socrates
traditur, *Nolle se ad eum venire, à quo acciperet beneficia, cùm reddere illi paria non posset.*
Primum, in ipsius potestate erat, non accipere: deinde ipse dare beneficium prior inci-
piebat. Veniebat enim rogatus, & id dabat, quod vtique ille non erat Socrati redditu-
rus. ³² Etiamnum Archelaus daturus erat aurum & argentum, recepturus contemptum
auri & argenti. Non poterat ergo Archelao referre Socrates gratiam? & quid tantum
erat accepturus, quantum dabat, si ostendisset hominem vitæ ac mortis peritum, vtrius-
C que ³³ fines tenentem? Si regem, in luce mediâ errantem, ad rerum naturam admisisset,
vsquecè eius ignarum, vt quo die solis defectio fuit, regiam cluderet, & filium (quod in
luctu ac rebus a*iuersis* ³⁴ moris est) tondēret? Quantum fuisset beneficium, si timen-
tem è latebris suis extraxisset, & bonum animum habere iussisset, dicens: Non est ista
solis defectio, sed duorum siderum coitus, cum luna humiliore currens viâ, infra ipsum
solem, orbem suum posuit, & illum obiectu sui abscondit: quæ modò partes eius exi-
guas, si in transcursu strinxit, obducit; modò plus tegit, si maiorem partem sui obiecit;
modò excludit totius adspectum, si recto libramento inter solem terrasque media suc-
cessit? Sed iam ista sidera huc & illò diducet velocitas sua. iam recipient diem terræ, &
hic ibit ordo per saecula: quæ dispositos ac prædictos dies habent, quibus sol intercursu
lunæ vetetur omnes radios effundere. Paullum exspecta. iam emerget, iam istam velut
nubem relinquet, iam exsolutus impedimentis, lucem suam liberè mittet. Socrates pa-
rem gratiam Archelao referre non posset, si illum docuisse regnare? parùm scilicet ma-
gnum beneficium à Socrate accipiebat, si vllum ³⁵ dare potuisse Socrati? Quare ergo

hoc

non sumus, quia cùm possimus, non intelligimus: cùm
hoc, & volumus, serum est, & iam fuerunt.

28. N O B I S.] Meus, à nobis.

29. O N E R E.] Non beneficio. Educandi, mo-
nendi, dirigendi labores habuere: fructum, nisi in ta-
citâ spe & gaudio vix vllum.

CAP. VI. 30. SINE EXERCITV.] An hoc vult,
ligatas obnoxiasq; fuisse, etiam sine exercitu, solometu
& viri gloriâ attonitas? An placebit rescribi, suo
exercitu?

31. A R C H E L A V S.] Macedonum rex
fuit, qui in venatione ex vulnere fortuito obiit,
ipso anno quo Socrates. Diodorus libro xiv. De
ipsâ re, breuiter Diogenes: Aspernatus est magno

animo Archelaum Macedonem, Scopam Cra-
nonium, & Eurylochum Larissæum, cùm nec
pecunias ab ijs missas accepit, nec ipse ad eos ire
voluit.

32. E T I A M N V M.] Ea vocula interrogatione
efferenda est: Etiamnum? Archelaus &c. Valet,
Estne amplius? Addone etiam?

33. F I N E S.] Quatenus, & quomodo, viuere ac
mori oporteret.

34. M O R I S E S T.] Græcis quidem. nam Ro-
manis contrâ.

35. D A R E.] Id est, ipsum illud beneficium erat
capere, tanto viro dare.

hoc Socrates dixit? Ut facetus, & cuius per figuram sermo procedere solitus erat, derisor A omnium, maximè potentium, maluit illi ³⁶ vafre negare, quām contumaciter ac superbē. Dixit se nolle beneficia ab eo accipere, cui non posset paria reddere. Timuit fortasse, ne cogeretur accipere quæ nollet: timuit, ne quid indignum Socrate acciperet. Dicit aliquis: Negaret, si nollet. Sed instigasset in se regem insolentem, & omnia sua magno æstimari volentem. Nihil ad rem pertinet, vtrum dare aliquid regi nolis, an accipere à rege: in æquo utramque posse repulsam. & superbo fastidiri acerbius est, quām non timeri. Vis scire, quid verè noluerit? Noluit ire ad voluntariam ³⁷ seruitutem is, cuius ³⁸ libertatem ciuitas libera ferrenon potuit. Satis (vt existimo) hanc partem tractauimus, an turpe esset beneficijs vinci: quod qui quærerit, scit non solere homines sibi ipsi beneficium dare. manifestum enim fuisset, non esse turpe à se ipso vinci. Atqui apud Stoicos quosdam & de hoc ambigitur, an possit aliquis sibi beneficium dare? an debeat referre sibi gratiam? quod vt videretur quærendum, illa fecerunt. Solemus dicere, *Gratias mihi ago, & De nullo queri possum alio, quām de me: Ego mihi irascor, & Ego à me B pœnas exigam.* & *Odi me.* multa præterea huiusmodi, per quæ vnuquisque de se, tamquam de altero loquitur. Si nocere, inquit, mihi possum: quare non & beneficia mihi dare possum? Præterea quæ si in alium contulisse, beneficia vocarentur: quare si in me contuli, non sint? Quod si ab altero accepisse, deberem: quare si mihi ipse dedi, non debeam? Quare sim aduersus me ingratus, quod non minus turpe est, quām in se fordinum esse, & in se durum ac fæuum, & sui negligentem? Tam alieni corporis leno male audit, quām sui. Nempe reprehenditur assentator, & aliena subsequens verba, paratus ad falsa laudator: non minus placens sibi, & se suspiciens, &c, vt ita dicam, assentator suus. Vitia non tantum cum foris peccant, iniuis sunt, sed cum in se retorquentur. Quem magis admiraberis, quām qui imperat sibi, quām qui se habet in potestate? Gentes facilius est barbaras, impatiensque alieni arbitrij, regere, quām animum suum contine-re, & ³⁹ tradere sibi. Plato, inquit, agit Socrati gratias, quod ab illo didicit: quare Socrates non agat, quod ipse se docuit? M. Cato ait: *Quod tibi ⁴⁰ deest, ⁴¹ à te ipso mutuare.* C quare donare mihi non possum, si commodare possum? Innumerabilia sunt, in quibus consuetudo nos ⁴² diuidit. Dicere solemus: *Sine tu, loquar tecum: & Ego mihi aurem peruellam.* Quæ si veta sunt, quemadmodum aliquis sibi irasci debet, sic & gratias age-re: quomodo obiurgare se, sic & laudare: quomodo damno sibi esse, sic & lucro po-test. Iniuria & beneficium, contraria sunt. si de aliquo dicimus, *Iniuriam sibi fecit:* po-terimus dicere, *Beneficium sibi dedit.* ⁴³ Nemo sibi debet. naturā prius est, vt quis debeat, deinde vt gratiam referat. debitor non est sine creditore, non magis quām maritus sine vxore, aut sine filio pater. Aliquis dare debet, vt aliquis accipiat: non est dare, nec recipere, in dexteram manum de sinistrâ transferre. Quomodo nemo se portat, quamvis corpus suum moueat & transferat: quomodo nemo, quamvis pro se dixerit, ⁴⁴ affuisse sibi dicitur, nec statuam sibi tamquam ⁴⁵ patrono ponit: quomodo si æger cum curâ suâ conualuit, mercedem à se non exigit: sic in omni negotio, etiam cum

⁴⁶ ali- D

36. VAFRE.] Cur non cum libris, nasutè?

37. SERVITVTEM.] Noti Sophoclei versus:

Οὐκὶς δὲ ἀρδετύεγγον ἐμπορέντας,
Κείνε' σι δύλος, καὶ ἀλευθερος μόλη:
Ad regias qui conferet domus gradum,
Fit seruus istic, liber et si accesserat.

38. LIBERTATEM.] In monendo, & corri-piendo. Atque eam veram caussam ody, & ex eo mor-tis, produnt.

CAP. VII. 39. TRADERE SIBI.] Ut sit sua potestatis. non seruiat affectibus, aut corpori an-cilletur.

40. DEEST.] Meus, deerit.

41. A TEIPSO.] Opinor acutè dici, Para à te ipso patientiam. careas, nec appetas.

42. DIVIDIT.] Ex uno duos facit.

CAP. VIII. 43. NEMO SIBI.] Caput hic no-num feci. nam res tota alia, & orditur iam refutare. Abruptè satis, fateor; si tamen hec plena.

44. AFFVISSE.] Patrocinio vel aduocatione in-uisse. Fori verbum est. Ouidius:

Munera det diues, ius qui profitebitur, adsit.

45. PATRONO.] Quod liberti, aut clientes (ad istos hic spectat) solenniter solent: & bases cum eiusmodi titulis mulie exstant.

46. ALI-

A⁴⁶ aliquis probè fecerit, non tamen debet referre gratiam sibi, quia non habebit,⁴⁷ cui referat. Ut concedam aliquem dare sibi beneficium: dum dat, & recipit. ut concedam aliquem à se accipere beneficium, dum accipit, reddit. Domi (quod aiunt)⁴⁸ versura fit, & velut⁴⁹ lusorium nomen statim transit. Neque enim aliud dat quām qui accipit, sed vnum atque idem. Hoc verbum D E B E R E, non habet nisi inter duos locum: quomo- do ergo in uno consistit, qui se obligando liberat? Ut in orbe ac pilâ nihil est imum, ni- hil sumnum, nihil extreum, nihil primum,⁵⁰ quia motu ordo mutatur, & quæ seque- bantur precedunt, & quæ occidebant oriuntur, omnia quomodo cumque ierint, in idem reuertuntur: ita in homine existima fieri. cùm illum in multa mutaueris, vnum est. Ce- cīdit se: iniuria cum quo agat, non habet. alligauit & clausit: de vi non tenetur. beneficium sibi dedit: protinus danti reddidit. Rerum natura nihil dicitur perdere, quia quidquid illi auellitur, ad illam⁵¹ reddit: nec perire quidquam potest, quod quò excidat non haber, sed eodem reuoluitur vnde discedit. Quid simile, inquit, habet hoc exem-

B plum propositæ quæstioni? dicam. Puta te ingratum esse, non peribit beneficium: ha- bet illud, qui dedit. puta te recipere nolle: apud te est, antequam redditur. Non potes quidquam amittere: quia quod detrahitur, nihilominus tibi acquiritur. Intra te ipsum orbis agitur. accipiendo das, dando accipis. Beneficium, inquit, sibi dare oportet: ergo & referre gratiam oportet. Primum illud falsum est, ex quo pendent sequentia. Nemo enim sibi beneficium dat, sed naturæ suæ paret, à quā ad caritatem sui compo- situs est: vnde illi summa cura est nocitura vitandi, profutura appetendi. Itaque nec libe- ralis est, qui sibi donat: nec clemens, qui sibi ignoscit: nec misericors, qui malis suis tangitur. Quod alijs præstare liberalitas est, clementia, misericordia: sibi præstare, na- tura est. Beneficium res voluntaria est: at prodesse sibi,⁵² necessarium est. Quò quis plura beneficia dedit, beneficentior est. Quis vñquam laudatus est, quòd sibi ipsi fuif- set auxilio? quòd se eripuisset latronibus? nemo sibi beneficium dat, non magis quām hospitium: nemo sibi donat, non magis quām credit. Si dat sibi quisque beneficium,

C semper dat, sine intermissione dat: inire beneficiorum suorum non potest numerum. Quomodo ergo gratiam referet, cùm per hoc ipsum, quo gratiam refert, beneficium det? Quomo do enim discernere poterit, vtrum det sibi beneficium, an reddat, cùm intra euindem hominem res geratur? Liberaui me periculo: beneficium mihi dedi. iterum me periculo libero: do beneficium, an redbo? Deinde ut primum illud concedam, dare nos beneficium nobis: quod sequitur, non concedam. nam etiam si damus, non debe- mus. quare? quia statim recipimus. Accipere beneficium nos oportet, deinde debere, deinde referre. Debendi locus non est, quia sine vllâ morâ recipimus. Dat nemo, nisi alteri: debet nemo, nisi alteri: reddit nemo, nisi alteri. Id intra vnum non potest fieri, quod toties duos exigit. Beneficium est, præstitissé aliquid utiliter. verbum au- tem Præstitissé, ad alios spectat. Numquid non demens videbitur, qui aliquid vendi- disse sibi se dicet? quia venditio alienatio est, & rei suæ, iurisque sui, in aliud⁵³ trans- latio. Atqui quemadmodum vendere, si dare aliquid, à se dimittere est, & id quod te-

D nueris,

46. ALIQUIS PROBE.] Vetus scriptio: aliquid prodesse sibi: quod ego fecerim, aliquid probè sibi fecerit.

47. C VI REFERAT.] Meus, quòd referat. quod hominem locumq; diuersum magis notat.

48. V E R S V R A.] Versuram facere, ait Donatus, est creditorem mutare, & foenus fœnore dissoluere. Domi autem ea fit, cùm ut suprà dictum, à nobis ipsis mutuamur. Vide epist. XIX.

49. L V S O R I V M.] Inane, nec verum. Ita arma lusoria, quæ veris & decretoriis oppo- nuntur. ita Spectaculum non fidele, & lusorium. epist. LXXXIX.

50. QVIA MOTV.] Meus negationem inserit,

quia neque motu. & res ita habet: dixitq; clarè, nihil primum esse, nihil extreum. Opinionem ta- men nostrâ tale aliquid potest: ac vide Aristotelem, si vis, II. de Cælo, cap. II.

51. R E D I T.] Amisâ formâ, in aliam: & ater- na materia prima. Vide epist. XXXVI.

CAP. IX. 52. N E C E S S A R I V M.] Eomo- do, quo necessaria dicuntur, οὐτως ἔχοντα νὴ τε- φυκότα: ita se habentia, & sic nata. Aristoteles I. De part. Animal. cap. I. Adde cap. v. lib. v. Metaph.

CAP. X. 53. T R A N S L A T I O.] Legitima definitio, & Imperatoria illi consonans: Alienatio est omnis actus, per quem dominium trans- fertur.

54. ALI-

nueris, habendum alteri tradere. Quod si est, beneficium nemo sibi dedit: quia nemo A dat sibi ⁵⁴ aliquid. Duo contraria in vnum coëunt, vt idem sit dare, & accipere. Sed etiamnum multum interest, inter dare, & accipere. quidni? cùm ex diuerso ista verba posita sint. atquí si quis sibi beneficium dat, nihil interest inter dare & accipere.⁵⁵ Paullo ante dicebam, quædam ad alios pertinere, & sic esse formata, vt tota significatio illorum discedat à nobis. Frater sum, sed alterius. nemo est enim suus frater. Par sum, sed alicui. qui est enim par sibi? Quod comparatur, sine altero non intelligitur: quod iungitur, sine altero non est. Si & quod datur, sine altero non est: & beneficium sine altero non est. Id ex ipso vocabulo apparet, in quo hoc continetur, beneficisse. Nemo autem sibi benefacit; non magis quæm sibi fauet, quæm suarum partium est. Diutiùs hoc & pluribus exemplis licet prosequi. quidni? cùm inter ea sit habendum beneficium, quæ secundam personam desiderant. Quædam cùm sint honesta, pulcherrima, summæ virtutis, nisi cum altero non habent locum. Laudatur, & inter maxima humani generis

xii. bona, fides ⁵⁶ colitur. num quis ergo dicitur sibi fidem præstisse? Venio nunc B ad ⁵⁷ ultimam partem. Qui gratiam refert, aliquid debet impendere, sicut qui soluit pecuniam: nihil autem impendit, qui gratiam sibi refert, non magis quæm consequitur, qui beneficium à se accepit. Beneficium & gratiæ relatio, vltro citroque ire debent: intra vnum hominem non est vicissitudo. Qui ergo gratiam refert, inuicem prodest ei, à quo consecutus est aliquid: qui sibi gratiam refert, cui prodest? sibi. Et quis non alio loco relationem gratiæ, alio beneficium cogitat? Qui gratiam sibi refert, sibi prodest. & quis vñquam ingratus hoc noluit facere? imò quis non ingratus fuit, vt hoc faceret? Si gratias, inquit, nobis agere debemus, & gratiam referre debeimus. Dicimus autem, Ago gratias mihi, quòd illam uxorem nolui ducere, & cum illo non contraxi societatem. Cùm hoc dicimus, laudamus nos: & vt factum nostrum comprobemus, gratias agentium verbis abutimur. Beneficium est quod potest, & cùm datum est, non reddi: qui sibi beneficium dat, non potest non recipere, quod dedit: ergo non est beneficium. Alio tempore beneficium accipitur, alio redditur. In beneficio hoc est probabile, & suscipiendum, quòd alteri vt aliquis prodeisset, utilitatis interim suæ oblitus est: quòd alteri dedit, ablatus sibi. hoc non facit, qui beneficium sibi dat. Beneficium dare, socialis res est, aliquem conciliat, aliquem obligat: sibi dare, non est socialis res, neminem conciliat, neminem obligat, neminem in spem inducit, vt dicat: Hic homo colendus est. illi beneficium dedit: dabit & mihi. Beneficium est, quod quis non suâ causâ dat, sed eius cui dat: is qui sibi beneficium dat, suâ causâ dat: non est ergo beneficium.

xiii. Videor tibi iam illud, quod in principio dixeram, mentitus? Dicis me abesse ab eo qui ⁵⁸ operæ pretium facit: imò totam operam bonâ fide perdere? Exspecta. etiam hoc verius dices, simul ac te ad has latebras perduxero: à quibus cùm euaseris, nihil amplius asscutus eris, quæm vt eas difficultates effugias, in quas licuit non descendere. Quid enim boni est, nodos operosè ⁵⁹ soluere, quos ipse vt solueres, feceris? Sed quemadmodum quædam in oblectamentum ac iocum sic alligantur, vt eorum solutio imperito difficultis sit: quæ ille qui implicuit, sine ullo negotio separat; quia commissuras eorum D ⁶⁰ & moras nouit: & nihilominus illa habent aliquam voluptatem. tentant enim acumen animorum & intentionem excitant: ita hæc quæ videntur callida & infidiosa, securitatem, torporem ac segnitiem ingenij auferunt, quibus modò campus in quo va-

gentur,

⁵⁴. ALIQ VID.] Per placet Gruteri correctio: dat sibi. Alioqui duo contraria.

tiam. Prius membrum de Beneficio, refutauit: nunc hoc alterum, de Gratia.

⁵⁵. PAVLOANTE.] Initio Capitis: Præstisse, ad alios spectat.

CAP. XII. 58. OPERÆ PRETIVM.] Alludit ad verba primi Capitis, atque ipsa repetit. vide.

⁵⁶. COLITVR.] Linius libro IX. de Romanis: Apud quos iuxta diuinæ religiones Fides colitur. Et habuit Romæ iam à Numâ sacrariū, aut templum.

⁵⁹. SOLVERE.] Aristippi in ijs lepidum dictum: Proponente quodam captiunculam, & vt solueret vrgente: O fatue, inquit, quid opus soluere, quod etiam ligatum exhibet negotium?

CAP. XI. 57. VLTIMAM.] An alteram? Intellegit hoc quod obiectum erat (initio cap. IX.) Beneficium sibi dare potest, ergo & referre gra-

⁶⁰. ET MORAS.] Vulgo, mores. Illud aptius, & tamen aptius vellem. An fuit, ex more?

61. SCA-

A gentur, sternendus est, modò⁶¹ scabri aliquid & confragosi obijciendum, per quod erepant, & sollicitè vestigium faciant. Dicitur nemo ingratus esse. id sic colligitur. Beneficium est quod prodest: prodesse autem nemo homini malo potest, vt dicitis Stoici: ergo beneficium non accipit malus: itaque nec ingratus est. Etiamnum, beneficium honesta & probabilis res est. Apud malum nulli honestæ rei aut probabili locus est: ergo nec beneficio: quod si accipere non potest, nec reddere quidem debet. & ideò non fit ingratus. Etiamnum, vt dicitis: Bonus vir omnia rectè facit: si omnia rectè facit, ingratus esse non potest. Bonus beneficium reddit; malus non accipit. quod si est, nec bonus quisquam ingratus est, nec malus. ita ingratus in rerum naturâ est nomen, & hoc inane. Vnum est apud nos bonum, honestum. id peruenire ad malum non potest: definit enim malus esse, si ad illum virtus intrauerit. Quamdiu autem malus est, nemo illi dare beneficium potest: quia bona malaque dissentunt, nec in vnum eunt. Ideò nec nemo illi prodest: quia quidquid ad illum peruenit, id prauo usu corrumpit. Quemadmodum stomachus morbo vitiatus, & colligens bilem: quoscumque accepit cibos mutat, & omne alimentum in caussam doloris trahit: ita animus cæcus, quidquid illi commiseris, id onus suum, & perniciem, & occasionem miseriæ facit. Felicissimis itaque opulentissimisque plurimum æstus subest, minusque se inueniunt, quò in maiorem materiam inciderunt, quâ fluctuantur. Ergo nihil potest ad malos peruenire, quod profit: imò nihil quod non noceat. Quæcumque enim illis contigerunt, in naturam suam vertunt, & extrâ speciosa, profuturaque si meliori darentur, illis pestifera sunt. Ideò nec beneficium dare possunt: quoniam nemo potest, quod non habet, dare:⁶² hic beneficiandi voluntate caret.

Sed quamvis hæc ita sint, accipere tamen malus potest,

xiii.

quæ beneficijs similia sint: quibus non redditis, ingratus erit. Sunt animi bona, sunt corporis, sunt fortunæ. Illa animi bona, à stulto ac malo submouentur: ad hæc admittitur, quæ & accipere potest, & debet reddit: & si non reddit, ingratus est. Nec hoc ex nostrâ constitutione tantum. Peripatetici quoque, qui felicitatis humanæ⁶³ longè latéque terminos ponunt, aiunt, minuta peruenire beneficia ad malos. hæc qui non reddit, ingratus est. Nobis itaque beneficia esse non placet, quæ non sunt animum factura meliorem:

⁶⁴ commoda tamen illa esse, & expetenda, non negamus. Hæc & viro bono dare malus potest, & accipere à bono: vt pecuniam, vestem, honores, & vitam. quæ si non reddet, in ingrati nomen incidet. At quomodo ingratum vocas, eo non redito, quod negas esse beneficium? Quædam etiamsi vera non sint, propter similitudinem eodem vocabulo comprehensa sunt. Sic⁶⁵ pyxidem, & argenteam & auream dicimus. sic illitteratum, non ex toto rudem, sed ad litteras altiores non perductum. sic qui male vestitum & pannosum vidit, nudum se vidisse dicit. Beneficia ista non sunt: habent tamen beneficij speciem. Quomodo ista sunt tamquam beneficia: sic & ille tamquam ingratus est, non ingratus. Falsum est. quia illa beneficia, & qui dat appellat, & qui accipit. Ita & qui veri beneficij specie fefellit, tam ingratus est, quâ veneficus, qui⁶⁶ sopporem cum venenum crederet, miscuit.

Cleanthes vehementius agit. Licet, in-

xiv.

Dquit, beneficium non sit quod accipit, ipse tamen ingratus est: quia non fuit redditarius, etiam si accepisset. Sic latro est, etiam antequam manus inquiet: quia ad occidendum iam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit. Ipsum quod accepit, beneficium non erat, sed vocabatur. Sacrilegi dant pœnas, quamvis nemo usque⁶⁷ ad deos manus porrigat.

Quo-

61. SCABRI.] Est à Pinciano. at libri omnes
crebri. valde fallor, aut creperi fuit.

65. PYXIDEM.] Contra vim verbi, quia πυξίδες
Græcis est ξύπο τῆς πυξίδος: Latinè Buxidem dicas, à
Buxo. Atqui à ligno metallaque abeunt.

62. HIC BENEF.] Sententia redditur, sic,
scribendo.

66. SOPOREM.] Medicamentum soporiferum,
ἰατρικὸν, vt ille Domity medicus supra, lib. III.
cap. XXIII. dedit. Ita Glossæ Soporem, νάρωσιν ex-
ponunt: id est, soporationem: & Seneca epistola
LXXXIII. Nec sopore sumpto, dormiturum.

CAP. XIII. 63. LONGE LATEQUE.] Nam
& corporis ac fortunæ bona ad Summum bonum ad-
mittunt.

CAP. XIV. 67. AD DEOS.] Meus, ad cælos:
& verum

64. COMMODA.] Εὖχησα Stoicorum voce:
de quibus in Manud. II. Dissert. XXIII.

Quomodo, inquit, aduersus malum ingratus est quisquam, cum malo dari beneficium A non possit? Eā scilicet ratione, quia accepit ab illo aliquid ex his, quae apud imperitos bona sunt: quorum si malis copia est, ipse quoque in simili materiā gratus esse debebit: & illa qualiacumque sunt, cum pro bonis acceperit, pro bonis reddere.⁶⁸ Æs alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium formā publicā percussum, quale apud⁶⁹ Lacedæmonios fuit, quod vsum numeratæ pecuniae præstat. Quo genere obligatus es, hoc fidem exsolue.

xv. Quid sint beneficia, an & in hanc sordidam humilemque materiam deduci magnitudo nominis clari debeat; ad vos non pertinet:⁷⁰ ad alios spectat verum. Vos ad speciem veri componite animum: & dum honestum dicitis, quidquid est id, quod nomine honesti iactatur, id colite. Quomodo, inquit, nemo pervos ingratus est, sic rursus omnes ingrati sunt. Nam (vt dicitis) omnes stulti mali sunt: qui autem habet vitium vnum,⁷¹ habet omnia: omnes autem stulti & mali sunt. omnes ergo ingrati sunt. Quid ergo? non vndique humano generi conuicium fit? non publica querela est, beneficia⁷² perisse, & paucissimos esse, qui de benemerentibus non B inuicem pessimè mereantur? Nec est quod hanc tantum nostram murmurationem putes, pro pessimo prauoqué numerantium, quidquid citra recti formulam⁷³ cecidit. Ecce⁷⁴ nescio, quæ, non ex philosophorum domo clam, sed ex medio conuentu, populos gentesque damnatura vox mittitur:

— Non hospes ab hospite tutus,

Non sacer à genero. fratum quoque gratia rara est:

Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Hoc iam amplius est. beneficia in scelus versa sunt: & sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus est. Gladio ac venenis beneficia sequimur: ipsi patriæ manus afferre, &⁷⁵ fascibus suis illam premere, potentia ac dignitas est. Humili se ac depresso loco putat stare, quisquis non supra rempublicam stetit. Accepti ab illâ exercitus in ipsam conuertuntur, & imperatoria⁷⁶ concio est, Pugnate contra coniuges, pugnate contra liberos. aras, focos, penates, armis incessite. Qui ne triumphaturi quidem C intrare urbem⁷⁷ iniussu senatus deberetis, quibusque exercitum victorem reducentibus curia⁷⁸ extra muros præberetur: nunc ciuibus cæsis, perfusi cruento cognato, urbein⁷⁹ subrectis intrate vexillis. Obmutescat inter militaria signa libertas, & ille victor, pa-

& verum est. De sententiâ, vide infrâ, libro VII. cap. VII. & De const. sap. cap. IV.

68. ÆS ALIEN.] Quia olim pecunia omnis in ære. vox igitur retenta, etiæ argentum & aurum succedit.

69. LACEDÆMONIOS.] Nicolaus Damascenus: νομίσματι χρῶνται σπουδών: nummo vtuntur coriaceo.

C A P. X V. 70. A D ALIOS.] Mens, & plerique scripti: in alios queritur verum. Sententia quidem est. vos viles & è turbâ, vos stulti, frustra de vero beneficio queritis, eius non capaces: ad speciem & imaginem eius ite. veritas alij queritur.

71. HABET OMNIA.] Suprà, libro IIII. cap. XXVI.

72. PERISSE.] Catulli querela: Omnia sunt ingrata, nihil fecisse benignè est. Homeri iam olim: Odyss. 8.

— εἰς ἔτι χάρεις μετόπισθ' εὐσπέέων: — nec vlla est gratia post benefacta.

73. CECIDIT.] Occidit, meus liber.

74. NESCIO QVÆ.] Idem ille, nescio quemdam, qui non. & paullo post, clamat, pro clam. Legam: Ecce nescio quem, qui non è philosophorum domo clamat, sed. Enim uero illud clam, quod

à Mureto est, non placet: nec enim Philosophi musantes loquuntur, sed palam & liberè conuicium moribus faciunt. Itaque si eius cetera lectio tenenda, tamen hic faciam, è phil. domunculâ. Id enim genus angustius & vilius ferè habitant.

75. FASCIBVS SVIS.] Magistratibus & imperijs ab illâ datis. Ad Marium, Sullam, Cesarem pertinet.

76. CONCIO EST.] Qualis illa Cæsar is, apud Lucanum:

Tollite iam pridem vicitria, tollite signa: Viribus vtendum est, quas fecimus. arma D tenenti

Omnia dat, qui iusta negat.

Sed responsio deinde Lelij pulchra, & planè pro Sene- ca mente. Vide.

77. INIVSSV.] Nam Senatus primùm dabatur triumphatu, in æde Bellone: atque ibi rebus expositis, ille siebat auctor. Populus autem propriè iubebat, Senatus decernebat. Itaque hic de Iniußu, non nimis ex formulâ. De solo tamen Senatu Seneca, pro more sui aut superioris aui, sub Principibus. nam olim, etiam inuito Senatu, populus sàpè dedit.

78. EXTRA MVROS.] Nec enim fas intrare urbem cum imperio, sine auctoritate.

79. SVBRECTIS.] Vi in acie & pugnâ.

80. AQVI-

Acatorque gentium populus, remotis procul bellis, omni terrore compresso, intra muros obsecus, ⁸⁰ aquilas suas hotreat. Ingratus est Coriolanus: serò & post sceletis penitentiam plus, posuit arma, sed in medio parricidio posuit. Ingratus Catilina. parum est illi capere patriam, nisi euerterit, nisi ⁸¹ Allobrogum in illam cohortes immiserit, & trans alpes accittis hostis, vetera & ingenita odia satiauerit, ac diu debitas ⁸² inferias ⁸³ Gallicis bustis duces Romani persoluerint. Ingratus C. Marius, ad consulatum à caligâ perductus: qui nisi Cimbricis cædibus Romana funera æquauerit, nisi ciuilis exitij & trucidationis non tantum ⁸⁵ dederit signum, sed ⁸⁶ ipse signum fuerit, parùm ⁸⁷ mutatam ac repositam in priorem locum fortunam suam sentiet. Ingratus L. Sulla: qui patriam durioribus remedis quam pericula erant, sanauit. qui cum à Prænestinâ arce, usque ad Collinam portam, ⁸⁸ per sanguinem humanum incessisset, alia edidit in vrbe prælia, alias cædes: legiones duas, quod crudele est, post victoriam; quod nefas, post fidem, ⁹⁰ in angulum congestas contrucidauit, & proscriptione in commentus est: dij magni! ut qui ciuem Romanum occidisset, impunitatem, & ⁹¹ pecuniam, tantum non ⁹² ciuicam acciperet. Ingratus Cn. Pompeius: qui pro tribus consulatibus, pro triumphis tribus, pro tot honoribus, quos ex maximâ parte ⁹³ immaturus inuaserat, hanc gratiam reipublice reddidit, ut in possessionem eius ⁹⁴ alios quoque induceret, quasi potentiae suæ detracturus inuidiam, si quod nulli licete debebat, pluribus licuisset: dum extraordinaria concupiscit imperia, dum prouincias, ut ⁹⁵ eligat, ⁹⁶ distribuit, dum ita ⁹⁷ triumuiris remp. diuidit, ut tamen in suâ domo duæ partes essent, eò redegit populu in Rom. ut saluus esse non posset, nisi beneficio ⁹⁸ seruitutis. Ingratus ipse Pompeij hostis ac victor, qui à Galliâ Germaniaque bellum in vrbe circumegit, & ille plebi-

80. A QVILAS.] Legiones suas.

CAP. XVI. 81. ALLOBROGV.] Quos in societatem sollicitauit.

C 82. INFERIAS.] De more, quia fusō hostili sanguine placare mortuos solent: idq; ad sepulchrum.

83. GALLICIS BUSTIS.] Locus ita Romæ dictus, ubi cæsi conditiq; à Camillo Galli. Linius: Mediæ vrbe, quâ nunc Busta Gallorum sunt. Varro: Is locus, ad Busta Gallica. quod Româ recuperata, Gallorum ossa, qui possederant vrbum, ibi coaceruata ac consepta.

84. A CALIGA.] Id est, à gregario milite, & ab imis ordinibus. Nam eorum caliga: & caligati inde milites. Meus tamen Gallicâ: sed male. Lapis vetus: OMNIBVS. OFFICIIS. I N. CALIGA. FVNCTO.

85. DEDERIT SIG.] In militiâ: cum tesseram eundi Romam, & trucidandi dedit.

D 86. IPSE SIGNVM.] An quia eius adspectu molebantur, & miserum vindicabant? An potius, quia tacitum signum gestu, & à se dabat: ut videlicet interficerentur, quibuscumque manus oculum negasset? Plorus libro IIII. Ancarius, ipso vidente Mario, confosus est, quia scilicet fatalem illam manum non porrexerat salutanti. Augustinus IIII. De Ciu. In ipsius autem Marij oculis continuo feriebantur, quibus salutantibus dextram porrigerere noluisset. Plutarchus in Mario: Quoscumque salutantes, neque affatus esset, neque resalutasset complexusve esset, hoc ipsum SIGNVM erat interficiendi eos in vijs.

87. MVTATAM.] Libri scripti omnes, multam. quod tamen haud approbem, et si placitum Pinciano.

88. PER SANG.] Quia ad Prænestinâ, & mox ad vrbum, pugnas aliquot pugnauit, & vicit cum magnâ cæde.

89. LEGIONES DVAS.] Idem nosster. Septem millia hominum, De Clem. I. cap. XIII. Vide.

90. IN ANGVLVM.] In onile, quod erat in campo Martio. Alij, ut Florus, in villam publicam.

91. PECVNIAM.] Duo talenta, Plutarchus: id est, mille ducentos Philippeos.

92. CIVICAM.] Ludit, aut mordet. Quid superest, nisi ut Ciuiicâ donentur, Ob ciues non feruatos, sed necatos?

93. IMMATVRVS.] Ne Senatoriâ quidem atate: & bus triumphauit (Plinius lib. VII.) adhuc eques Romanus. Annos XXIII. natus res gerere cœpit, ciuili bello Sulle adiunctus.

94. ALIOS.] M. Crassum, & C. Cæsarem, Triumvirali potentia inter ipsos constituta.

95. ELIGAT.] Sicut elegit Hispanias & Africam.

96. DISTRIBVIT.] Cæsari Gallias & Illyricum, Crasso Syriam.

97. TRIVMVIRIS.] Gruterus, ex uno codice, dum ita cum tertio remp. diu. Id est, inquit, cum M. Crasso: nam duæ partes in eius domo, quia & sacer eius Iulius Cæsar, iam in domo. Acutè omnino. sed libri alijs Trimuiris retainent: parum aptè, quia ipse etiam Trimuir. Ergo legerim: dum ita Trimuir r. d. Ipse Trimuir diuidit alijs; & reuera solus plus duobus tenuit, potuitq;.

98. SERVITVTIS.] Tacitus I. Annal. Discordantis patriæ non aliud remedium fuisse, quam si ab uno regeretur.

cola, ille popularis,⁹⁹ castra in circo Flaminio posuit, propius quam¹⁰⁰ Porsenæ fuerant. Temperauit quidem ius crudelitate inque victoriae. quod dicere solebat, praestitit: neminem occidit¹⁰¹ nisi armatum. Quid ergo est? Ceteri arma cruentius exercuerunt, satiati tamen aliquando¹⁰² abiecerunt: hic gladium citè condidit, numquam¹⁰³ posuit. Ingratus Antonius in dictatorem suum, quem¹⁰⁴ iure cæsum pronuntiauit, interfectorisque eius in prouincias & imperia dimisit, patriam verò proscriptiobus, incursionibus, bellis lacerataim, post tot mala, destinauit¹⁰⁵ ne Romanis quidem regibus: ut quæ Achæis, Rhodijs, & plerisque vrbibus claris ius integrum, libertatem inque cum immunitate reddiderat, ipsa tributum¹⁰⁶ spadonibus penderet. Deficer dies, enumerantem ingratos, vsque in ultima patriæ exitia. Æquè immensum erit, si percurrere coepero, ipsa res publica quam ingrata in optimos ac deuotissimos sibi fuerit: quamque non minus saepè peccauerit, quam in ipsam peccatum est.¹⁰⁷ Camillum in exsilium misit: Scipionem¹⁰⁸ dimisit. exsulauit post Catilinam Cicero, diruti eius penates, bona directa, factum quidquid viator Catilina fecisset.¹⁰⁹ Rutilius innocentie pretium tulit¹¹⁰ in B Asiam latere: Catoni populus Romanus¹¹¹ præturam negauit, consulatum¹¹² pernegauit. Ingrati publicè sumus. Se quisque interroget: nemo non aliquem queritur ingratum. Atqui non potest fieri, vt omnes querantur, nisi querendum est¹¹³ de omnibus. Omnes ergo ingrati sunt. Tantum? &¹¹⁴ cupidi omnes, & maligni omnes, & timidi omnes, illi in primis qui videntur audaces. Adijce, & ambitiosi omnes sunt, & impij omnes. Sed non est quod irascaris. ignosce illis: omnes insanunt. Nolo te ad incerta reuocare, vt dicam, Quam ingrata sit iuuentus,¹¹⁵ vide. Quis non patri suo supremum diem, vt innocens sit, optat? vt moderatus,¹¹⁶ exspectat? vt pius, cogitat? Quotus quis-

que

CAP. XVII. 107. CAMILLVM.] Ipsa hæc exempla Valerius, lib. v. cap. iii. retulit; ingrati Senatus, & populi.

108. DIMISIT.] Quod mollius est, quam misit: valetq., passa est ire, aut certè in eo manere. Notum C est de secessu Scipionis in Liternum suum, atque ibi neglectum à ciuibus obiisse.

109. RUTILIVS.] De quo saepè noster. In exsilium iniuste missus damnatusq., ab equitibus, in eo persenerauit. Vide de Pronid. cap. III.

110. IN ASIA.] Smyrna.

111. PRÆTVRAM.] Prælato etiam illi Vatinio. Semel autem negauit, anno sequenti dedit.

112. PERNEGAVIT.] Cur sic loqueris? nam semel dumtaxat petiit, instanti civili bello: nec nisi semel igitur populus negauit. Vult hoc tamen, quod Prætrumox delata fuit, at non Consulatus: atque ita quasi perpetuum negatus.

113. DE OMNIBVS.] Sententia acumen hoc est. Omnes queruntur: singuli autem ferè de singulis, certè diversis: ergo omnes ingrati, quod querela ea euincit.

114. CYPIDI OMNES.] Hæc & sequentia Stoicae alitudinis, & illius Paradoxi, Omnia vitia in omnibus esse: Manud. III. Diss. XX.

115. VIDE.] Ista vox abest meo libro: scribitque anteriora: Quam ingrata uite sit iuuentus. Posse, Quam ingrata vide sit i. Sed verius, Quam ingrata, videsis, iuuentus. Libri alij ob voculam istam Comicam valde turbant.

116. EX SPECTAT.] Locus ille notus, apud Quinctilium: cum pater obiecisset filio, Quod mortem suam exspectaret: Ego verò non exspecto, inquit: Pater argutissime, Imò rogo exspectes.

117. COM-

99. CASTRA.] Satis inuidiosè. nemo (quos legerim) ita scripsit: ne Lucanus quidem, ex professo Cæsar, & Cæsarum adeò, hostis. Ille traxisse quidem agmina dicit, sed non armata, & pacis habentia vultum. Ipse Cæsar de se, i. Ciuit. Milites in proxima municipia deductos scribit, se ad urbem profectum. Quod non conuenit cum his Seneca castris, & quidem in Circo Flaminio. Cur tamen ibi? Quia extra urbem Senatum primò habuit Cæsar (more Imperatorum) in Apollinis templo: & inxtà, ille Circus. Probabile autem, Cæarem aliquos milites, et si togates fortasse, secum eò traxisse, presidij causâ: quod nunc Seneca attollit.

100. PORSENÆ.] Qui in Ianiculo castra habuit.

101. NISI ARM.] Velleius: Neminem, nisi acie consumptum ciuem, patria desiderauit.

102. ABIECERVNT.] Ut Sulla.

103. POSVIT.] Ius sibi semper educendi seruauit, perpetuâ illâ Dictaturâ.

104. IVRE CÆSVM.] Id verò voce aut scito Antonius numquam fecit: imò palam pro eo, vt primum copia fuit, pugnauit. Haec tenus submisit se necessitati & rerum fluxui, vt Oblivionem & veniam præteriorum pateretur induci. At Seneca, declamatorio illo more, hoc interpretatur, probasse necem Julianam; quia statim ulius non fuisset, quia cum ipsis coniuratis fædus aliquod percussisset.

105. NE ROMANIS.] Nempe suæ Cleopatrae.

106. SPADONIBVS.] Qui apud reginam potentes. Horatius:

Romanus, elue posteri negabitis,
Emancipatus fæminæ,
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Scriri rugosis potest.

A que vxoris optimæ mortem timet, vt non ¹¹⁷ computet? Cui rogo litigatori defenso, tam magni beneficij, ¹¹⁸ vltra res proximas, memoria durauit? Illud in confessio est: quis sine querelâ moritur? quis extremo die dicere audet:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi?

quis non recusans, quis non gemens exit? Atqui hoc ingratii est, non esse contentum ¹¹⁹ præfato tempore. Semper pauci dies erunt, si illos numeraueris. Cogita, non esse summum bonum in tempore. quantumcumque est, boni consule. Ut prorogetur tibi dies mortis, nihil proficit ad felicitatem: quoniam morâ non fit beatior vita, sed longior. Quanto satius est, gratum aduersus perceptas voluptates, non aliorum annos computare, sed suos benignè aestimare, & in lucro ponere? Hoc me dignum iudicavit Deus? hoc satis est. Potuit plus? sed hoc quoque beneficium est. Grati simus aduersus deos, grati aduersus homines, grati aduersus eos, qui nobis aliquid præstiterunt; grati etiam aduersus eos qui nostris præstiterunt.

In infinitum, inquis, me obligas, xviii.

B cùm dicis, & nostris. itaque pone aliquem finem. Qui filio beneficium dat, vt dicis, & patri eius dat. ¹²⁰ Primum vnde, quò, quæro. Deinde illud vtique mihi determinari volo, si & patri beneficium datur, numquid & fratri? numquid & patruo? numquid auo? numquid vxori, & socero? Dic mihi, vbi debeam desinere: quousque personarum seriem sequar. Si agrum tuum coluero, tibi beneficium dedero: si domum tuam ardentem restinxero, aut ne cadat excepero, tibi beneficium non dabo? Si seruum tuum seruauero, tibi imputabo: si filium tuum seruauero, non habebis beneficium meum?

Dissimilia ponis exempla: quia qui agrum meum colit, agro beneficium non dat, sed ^{xix.} mihi: & qui domum meam, quò minus ruat fulcit, præstat mihi. ipsa enim domus sine sensu est. Debitorem me habet, quia nullum habet. Et qui agrum meum colit, non illum, sed me demereri vult. Idem de seruo dicam. mei mancipij res est, mihi seruatur: ideo ego pro illo debedo. Filius ipse beneficij capax est. itaque ille accipit: ego beneficio lætor. contingor, non obligor. Velim tamen, tu qui debere non putas, respondeas mihi:

C filij bona valetudo, felicitas, patrimonium, pertinet ad patrem? felicior futurus est, si saluum habuerit filium: infelicior, si amiserit? Quid ergo? qui & felicior fit à me, & infelicitatis maximæ periculo liberatur, non accipit beneficium? Non, inquit. quædam enim in alios conferuntur, sed ad nos vsque permanant. ab eo autem exigi quidque debet, in quem confertur: sicut pecunia ab eo petitur, cui credita est, quamvis ad me illa aliquo modo venerit. Nullum beneficium est, cuius commodum non & proximos tangat, nonnumquam etiam longius positos. Non quæritur, quò beneficium ab eo cui datum est, transferatur, sed vbi primò collocetur. à reo tibi ipso & à capite repetitio est. Quid ergo? oro te, non dicis, filium mihi donasti, & si hic peris, & vixturus non fui? pro eius vitâ beneficium non debes, cuius vitam tuæ præfers? Etiannum cùm filium tuum seruavi, ad genua procumbis, dijs vota soluis, tamquam ipse seruatus. Illæ voices exeunt tibi: *Nihil interest, ¹²¹ mea an me seruaueris. duos seruasti: imo me magis.* Quare ista dicis, si non accipis beneficium: quia & si filius meus pecuniam mutuam sumpterit, creditori numerabo, non tamen ego debuero. quia etsi filius meus in adulterio deprehensus erit, erubescam, non ideo ego ero adulter. Dico me tibi obligatum pro filio: non quia sum, sed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium. At peruenit ad me summa ex incolumente eius voluptas, summa utilitas, & orbitatis grauissimum vulnus effugi.

Non

117. COMPVTET.] *Id est, simul de morte & de lucello cogitet: quod à diuitiis vxoris morte exspectet. In mixta autem cogitatione, dolens, vt sic dicam, gaudet.*

118. VLTRA RES.] *Res simpliciter lites, & actus rerum. Ita res prolatæ dicuntur, cùm feria forum habent. Iam sententia est: Nemo litigator meminit patrocinij, post unas ferias: non extendit memoriam ultra actum proximum rerum.*

119. PRÆFATO.] *Mihi melior librorum nostro-*

rum scriptio, præstito. Id autem genus, Ingrati etiam Lucretius damnat; & sunt hæc à scholâ Epicuri.

Deinde animi ingratâ naturam pascere semper,

Atque explere bonis rebus, satiareq; nūquam:

& plura in hanc sententiam libro IIII.

CAP. XVIII. 120. PRIMVM VNDE, QVð.] *Id esset, vnde incipis, quousque progrederis? Meus tamen & quidam libri, Primum de quo: minus plenè.*

CAP. XIX. 121. MEA AN ME.] *Imo interest, si latè ad alia refers: malimq; meum an me.*

Non quæritur nunc, an profueris mihi, sed an beneficium dederis. prodest enim & animal, & lapis, & herba: nec tamen beneficium dant, quod numquam datur, nisi à volente. Tu autem non vis patri, sed filio dare: & interim, ne nosti quidem patrem. Itaque cùm dixeris, Patri ergo beneficium non dedi, filium eius seruando? contrà oppone, Patri ergo beneficium dedi, quem non noui, quem non cogitaui? Et quid, quod aliquando euenit, vt patrem oderis, filium serues: beneficium ei videberis dedit, cui tunc inimicissimus eras, cùm dares? Sed vt dialogorum altercatione sepositâ, tamquam iurisconsultus¹²² respondeam, mens spectanda est dantis. Beneficium ei dedit, cui datum voluit. Sicut si in patris honorem fecit, pater accepit beneficium: sic pater beneficio in filium collato non obligatur, etiam si fruitur. Si tamen occasionem habuerit, volet & ipse præstare aliquid: non tamquam soluendi necessitatem habeat, sed tamquam incipiendi caussam. Repeti à patre beneficium non debet: si quid pro hoc benignè facit, iustus, non gratus est. Nam illud finiri non potest: si patri do beneficium, & inatri, & auro, & auunculo, & liberis, & affinibus, & amicis, & seruis, & patriæ. Vbi ergo beneficium incipit stare? Sorites enim ille inexplebilis subit: cui difficile est modum imponere, quia paullatim surrepit, & non desinit serpere. Illud solet quæri: Fratres duo dissident. si alterum seruo, an dem beneficium ei cui fratrem inuisum non perisse molestè latus est? Non est dubium, quin beneficium sit etiam in uitio prodesse: sicut

xx. non dedit beneficium, qui inuitus profuit. Beneficium, inquit, vocas, quo ille offenditur, quo torquetur? Multa beneficia¹²³ tristem frontem & asperam habent, quemadmodum secare & vrere vt sanes, & vinculis coercere. Non est spectandum an doleat quis beneficio accepto: sed an gaudere debeat. Non est malus denarius, quem barbarus & ignarus formæ publicæ reiecit. Beneficium & odit, & accepit: si modò id prodest, si is qui dabat, vt prodesset dedit. nihil refert an bonam rem malo animo quis accipiat. Agedum, hoc in contrarium verte. Odit fratrem suum, quem illi expedit habere. hunc occidi. non est beneficium, quamvis ille dicat esse, & gaudeat. Insidiosissimum nocet, cui gratiae aguntur pro iniuriâ.¹²⁴ Video. Prodest aliqua res, & ideo beneficium est: nocet, & ideo non est beneficium. Ecce, quod nec prospicit, nec noceat, dabo: & tamen beneficium est. Patrem alicuius in solitudine exanimem inueni, corpus eius sepeliui. nec illi profui (quid enim illius intererat, quo genere dilaberetur?) nec filio. quid enim per hoc commodi accessit illi? Dicam quid consecutus sit: officio sollenni & necessario per me functus est. Præstigi patri eius, quod ipse præstare voluisse, necnon & debuisse. Hoc tamen ita beneficium est, si non misericordiae & humanitati dedi, vt quodlibet cadauer abscondere: sed si corpus agnoui, si filio tunc hoc præstare me cogitaui. At si terram ignoto¹²⁵ mortuo inieci, nullum habeo huius officij debitorem,¹²⁶ in publicum humanus. Dicet aliquis, Quid tantopere quæris, cui dederis beneficium, tamquam repetitur aliquando? Sunt qui numquam iudicant esse repetendum, & has causas afferunt. Indignus, etiam repetenti non reddet: dignus, ipse per se referet. Præterea si bono viro dedisti, exspecta: ne iniuriam illi facias appellando, tamquam non fuisset suâ sponte redditurus. si malo viro¹²⁷ dedisti, fer. Beneficium¹²⁸ verbo ne corrupseris, creditum faciendo. Præterea, lex quod non iussit repeti, vetuit. Vera sunt ista. quād diu me nihil vrget, quād diu fortuna nihil cogit,¹²⁹ petam potius beneficium

^{122.} RESPONDEAM.] Non disputem ultrâ aut dubitem, sed velut de iure, certum respondeam.

CAP. XX. ^{123.} TRISTEM FRONTEM.] Speciem & aspectum. Tacitus, In frontem pulchra. Valerius, In fronte beata.

^{124.} VIDEO.] Dialogismus est, & interposita persona. Si non, legas: Vides?

^{125.} MORTVO INIECI.] Ita moris & religio-
nis, vt vel transeuntes inierent desertu terram.
Horatius: — licebit Iniecto ter puluere curras.
Quintilianus Declamat. v. Ignotis cadaueribus

humum congerimus, & infsepultum corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, vt non quantulcumque veneretur aggestu.

^{126.} IN PUBLICVM.] Nature & humanitati hoc tribuens.

^{127.} DEDISTI, FER.] Scripti, dedisti flectere. ex quo verissimè Erasmus, plectere: pœnas imprudentie lue.

^{128.} VERBO N.E.] Ipso illo Repetendi: quod exactiōem, & ex debito, sonat. Posset legi, verò.

^{129.} PETAM POTIUS.] Placet. & est sententia, comiter

A quām repetam : sed si de salute liberorum agitur , si in periculum vxor deducitur , si patriæ salus ac libertas mittit me etiam quō ire nolle , imperabo pudori meo , & testabor omnia me fecisse , ne opus esset mihi auxilio hominis ingratii . nouissimè recipiendi beneficij necessitas , repetendi verecundiam vincet . Deinde , cūm bono viro beneficium do , sic do , tamquam numquām repetitur , nisi necesse fuerit . Sed lex , in-

xxi.

quit , non permittendo exigere , vetuit . Multa legem non habent , nec actionem : ad quæ consuetudo vitæ humanae , lege omni valentior , dat aditum . Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui , ¹³⁰ nulla lex fidem etiam inimico præstare . Quæ lex ad id præstandum nos quod alicui ¹³¹ promisimus , alligat ? Querar tamen cum eo qui arcanum sermonem non continuerit , & fidem datam , nec seruatam , indignabor . Sed ex beneficio , inquit , creditum facis . Minimè non enim exigo , sed repeto : & ne repeto quidem , sed admoneo . Ne vltima quidem necessitas in hoc aget , vt ad eum veniam , cum quo diu mihi ¹³² luctandum sit . Qui tam ingratus est , vt illi non sit satis admoneri ,

B cum transibo , nec dignum iudicabo , qui gratus esse cogatur . Quomodo fenerator quosdam debitores non appellat , quos scit decoxisse , & in quorum pudorem nihil superest , quod pereat : sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter præteribo , nec ab ullo beneficium repetam , nisi à quo non ablatus ero , sed recepturus . Multi sunt , ^{xxii.}

qui nec negare sciant , quod acceperunt , nec referre : qui nec tam boni sunt quām grati , nec tam mali quām ingrati , segnes & tardi , lenta nomina , non mala . Hos ego non appellabo , sed commonefaciam , & ad officium aliud agentes educam , qui statim mihi sic respondebunt : Ignoscere , non mehercule sciui hoc te desiderare , alioquin vltro obtulissim . Rogo ne me ingratum existimes . memini quid mihi præstiteris . Hos ego quare dubitem , & sibi meliores & mihi facere ? Quemcumque potuero , peccare prohibeo , multo magis amicum , & ne peccet , & ne in me potissimum peccet . Alterum illi beneficium do , si illum ingratum esse non patior : nec dure illi exprobrabo quæ præstisti , sed quām potero molliissimè , vt potestate in referendæ gratiæ faciam , renouabo memoriam eius , & petam

C beneficium : ipse me repetere intelliget . Aliquando utr verbis durioribus , si emendari illum sperauero posse . nam deploratum propter hoc quoque non exagitabo , ne ex ingratu inimicum faciam . Quod si admonitionis quoque ¹³³ suggillationem ingratiss remittimus , segniores ad reddenda beneficia faciemus . Quosdam vero sanabiles & qui fieri boni possunt , si quid illos momorderit , perire patiemur admonitione sublatâ ? quā & pater filium aliquando correxit , & vxor maritum ¹³⁴ aberrantem ad se reduxit , & amicus languentem amici fidem erexit . Quidam ut expurgiscantur , non feriendi , ^{xxiii.}

sed commouendi sunt : eodem modo quorundam ad referendam gratiam fides non cessat , sed languet . hanc peruellamus . Noli munus tuum in iniuriam vertere . iniuria est enim , si in hoc non repetis , vt ingratus sim . Quid si ignoror , quid desideres ? quid si occupationibus districtus , & in alia vocatus , occasionem non obseruaui ? ostende mihi quid possim , quid velis . Quare desperas , antequam tentas ? quare properas & beneficium , & amicum , perdere ? Vnde scis nolim , an ignorem , an animus , an facultas de-

D sit mihi ? experire . Admonebo ergo , non amare , non palam , sine conuicio : sic , vt ¹³⁵ se redisse in memoriam , non reduci puter . Caussam dicebat apud diuum ^{xxiv.}

Iulium

comiter potius quasi beneficium petam , quām ut datum repetam . Argutiā eādem infrā , cap . xxii . Renouabo memoriam eius , & petam beneficium , ipse me repetere intelliget . Item , cap . xxv . Magis tempestiue repetendum est beneficium , quām petendum . Pincianus tamen è quibusdam libris hic legebat , Præteream potius .

C A P . X X I . 130 . N U L L A L E X F I -
D E M .] Iurisconsultus : Graue est fidem fal-
le re , quam seruari naturā æquum est . Ergo pri-
ma ea & insita , non haec secundaria & scripta lex
sancit .

131. PROMISIMVS .] Nudis verbis , sine stipula-
tione . nam cum hac , aliter est .

132. LVCTANDVM .] Altercatione exprimen-
dum beneficium .

CAP . XXII . 133. SVGGILLATIONEM .]
A corpore sumptum . est ὑπωριασμὸς , nota & li-
uor è verbere .

134. ABERRANTEM .] A suā . in vagis amo-
ribus abnoctantem .

CAP . XXIII . 135. SE REDISSE .] Fortè ,
redire .

Iulium ex veteranis quidam, paullò violentior aduersus¹³⁶ vicinos suos, & caussâ pre-
mebatur. Meministi, inquit, Imperator in Hispaniâ talum te torsisse,¹³⁷ circa Sucronem?
cùm Cæsar meminisse se dixisset:¹³⁸ Meministi quoque, inquit, sub quadam arbore mi-
nimum umbræ spargente, cùm velles residere feruentissimo sole, & esset asperissimus locus, in
quo ex rupibus acutis, vñica illa arbor eruperat, quemdam ex commilitonibus¹³⁹ penulam
suam substrauisse? Cùm dixisset Cæsar: Quid ni meminerim? & quidem siti confectus,
quia¹⁴⁰ impeditus ire ad fontem proximum non poteram, repere manibus volebam, nisi com-
milito, homo fortis ac strenuus, aquam mihi in galeâ suâ attulisset. Potes ergo, inquit, Impe-
rator, agnoscere illum hominem, aut illam galeam? Cæsar ait, se non posse galeam agnoscere,
hominem pulchrè posse: & adiecit, puto ob hoc iratus, quod se à¹⁴¹ cognitione
mediâ ad veterem fabulam adduceret: Tu vtiique ille non es. Merito, inquit, Cæsar me
non agnoscis. nam cùm hoc factum est, integer eram. poste à ad Mundam in acie oculus mihi effos-
sus est, & in capite¹⁴² lecta ossa. Nec galeam illam si videres, agnosceres: macherà enim Hi-
spanâ diuisa est. Vetuit illi exhiberi negotium Cæsar: & agellos, in quibus¹⁴³ vicinalis B
via, caussâ rixæ ac litium fuerat, militi suo donavit. Quid ergo? non repeteret
xxv. beneficium ab Imperatore, cuius memoriam multitudo rerum confuderat? quem
fortuna¹⁴⁴ ingens, exercitus disponente, non patiebatur singulis militibus occurre-
re? Non est hoc repetere beneficium, sed resumere bono loco positum, & paratum: ad
quod tamen vt sumatur, manus porrigenda est. Repetam itaque, quia hoc aut nece-
ssitate facturus ero, aut illius caussâ, à quo repetam. Tiberius Cæsar inter¹⁴⁵ initia di-
centi cuidam, Meministi, antequam plures notas familiaritatis veteris proferret: Non
memini, inquit, quid fuerim. Ab hoc nedium esset repetendum beneficium,¹⁴⁶ optan-
da erat obliuio. Auersabatur omnium amicorum & æqualium notitiam, & illam
solam præsentem fortunam suam adspici, illam solam cogitari ac narrari volebat: in-
quisitorem habebat, veterem amicum. Magis tempestiuè repetendum est beneficium,
quam petendum. Adhibenda verborum moderatio, vt nec ingratus possit dissimula-
re. Tacendum & exspectandum, si inter sapientes viueremus: & tamen sapientibus C
quoque indicare melius fuisset, quid rerum nostrarum status posceret. Deos, quorum
notitiam nulla res effugit, rogamus: & illos vota non exorant, sed admonent.¹⁴⁷ Dijs
quoque, inquam, Homericus ille¹⁴⁸ sacerdos allegat officia, & aras religiose cultas,
quò obsequentes faciat:¹⁴⁹ & parent. Moneri velle ac posse,¹⁵⁰ secunda virtus est.

Huc

CAP. XXIIII. 136. VICINOS SVOS.] Ut
solent feroce illi, aut & diuites, qui terminos assidue
promouebant.

137. CIRCA SVCRONEM.] Bello Hispa-
niensi evenerisse debuit: et si in scriptoribus illis hodie
siletur.

138. MEMINISTI QVOQVE.] Pleraque scri-
pta lectio, meministi equidem: & decorum in ser-
mone militari. Atque illud Equidem, alijs etiam per-
sonis iungi solet.

139. PENVLAM.] Quæ in militum & itineran-
tium vsu.

140. IMPEDITVS.] Pede lœsus, & deuinctus. Sed ego
non nolle, quia in pedibus.

141. COGNITIONE.] Proprium verbum,
vbi Principes aut maiores magistratus, extra ordi-
nem rem noscunt & arbitrantur. Suetonius Clau-
dio: Negantem cognitionis, sed ordinarij iuris
rem esse.

142. LECTA OSSA.] Allusum, vel lusum in
lectione ossium funebri. De Prouid. cap. IIII. Rem-
edij caussâ quibusdam & radi ossa, & legi. Adde
Consol. ad Marc. cap. XXII.

143. VICINALIS.] Hyginus definit, quæ à
vico ad vicum dicit: in usum nempe vicinie. ut
Liui libro XXI. lntres ad vicinalem usum. Pin-
ciano cur usum legere, vicina silua, non equidem
video.

CAP. XXV. 144. INGENS, EXERCITVS.]
Vellem, ingentes exercitus.

145. INITIA.] Principatus sui.

146. OPTANDA ERAT OBLIV.] Nam memoria
cum periculo, & pronior læsse. Plinius Panegyrico:
Quorum votum ante fuerat, ut memoræ Prin- D
cipis elaberentur.

147. DIIS QVOQVE.] Apollini.

148. SACERDOS.] Chryses. Homerius ista, in
Iliade primâ.

149. ET PARENT.] Meus liber; & parcere.
quid fuerit, nescio: parere quidem dij non bellè aut
decore dicuntur.

150. SECUNDA VIRTUS.] Quæ ergo prima?
Meus item liber alijs, secula. Si autem hic se-
cunda: quomodo statim, proximi sunt? Interpolata
hac habeo aut defecta.

151. PAV-

A Huc illuc frænis leniter motis flectendus est animus,¹⁵¹ paucis sui rector optimus. proximi sunt, qui admoniti in viam redeunt. His non est dux detrahendus. Opertis oculis inest acies, sed sine vnu, quam lumen¹⁵² à dijs immissum ad ministeria sua euocat. Instrumenta cessant, nisi illa in opus suum artifex mouverit. Inest interim animis voluntas bona: sed torper, modò delicijs ac situ, modò officij inscitiâ. Hanc utilem facere debemus: nec irati relinquere in vitio, sed vt magistri pueroruin discentium patienter ferre offensiones memoriae labentis. Quæ, quemadmodum subiecto uno aut altero verbo, ad contextum reddendæ orationis adducta est, sic ad referendam gratiam admonitione reuocanda est.

^{151.} PAVCIS SVI.] Scripti: paucis animus, ta expeditur: *Animus monito flectendus, qui apud*
sui rector optimus. Breui monito animus in viam paucos se regit.
ducendus, qui se alioqui optimè reget. Sed & vulga-

^{152.} A DIJS.] Verum puto, radijs.

